

EL FAIG DEL MONTSENY (*FAGUS SYLVATICA*)

L'aprofitament: fusta, llenya o carbó

JOAN SIBINA

El faig és un arbre molt important a la comarca del Montseny. Se'n troben les primeres plantades a uns 900-1.000 metres d'altitud i són les situades més al sud de Catalunya, tret d'unes petites colònies als ports de Tortosa i de Beseit. Hi ha també boscos de faig al sistema Ibèric i, més abundants, a les serralades del Pirineu i a la Cantàbrica.

El faig és un arbre que necessita molta humitat. La muntanya del Montseny ofereix aquesta condició, gràcies a les pluges anuals i a la boira que molt sovint s'hi estableix per efecte de l'aire humit marítim, com també a les borres o núvols, abundants a les altituds referides, no només en període plu-jós sinó també a l'estiu i a la primavera, que és quan els arbres tenen fulles que recullen la humitat.

Cal remarcar també un fet que ajuda molt al creixement del faig del Montseny, sobretot a la vall de Santa Fe, on la fageda creix al costat de la carretera que porta a Arbúcies, a la part més alta i ombrívola. És la qualitat de la terra, ja de segles precedents, pels arrossegaments dels alts cims del turó de l'Home, les Agudes i el Matagalls.

Després de fer una petita presentació del faig, l'objecte d'aquest escrit és explicar, modestament, l'aprofitament que es fa, des de fa més de dos segles fins ara, de la fusta i la llenya subministrada per l'explotació o tala de la fageda.

En primer lloc cal comentar algunes característiques de la fageda del Montseny. Hi ha arbres de grans proporcions, de mides de circumferència important: són els exemplars plantats a molta distància els uns dels altres. Aquestes plantes solen tenir molta copa o gran brancatge. Però des dels darrers anys del segle XIX i sobretot durant el segle XX, en temps de la guerra de 1914-18, es van fer explotacions molt intensives i, passat el temps, les plantacions de faig esdevingueren més espesses, perquè en tornar a brotar les soques s'hi deixaren molts brots que, quan van anar creixent i buscant la llum, van fer que el bosc es fes més espès. Els brots, d'una banda, i els arbres que anaven creixent de la llavor, de l'altra, van provocar el creixement del bosc sense la intervenció de l'home. Passats els anys, molts arbres formaren grups al voltant de les soques antigues i, a causa de la quantitat d'arbres plantats a poca distància i del fet que a la part superior de les branques les fulles es toquen, es creava una gran ombria des de la primavera fins a la tardor, quan cau la fulla.

La gran ombria fa que el sol no entri a molts llocs de la fageda: aquesta és l'explicació de la netedat i qualitat de la fusta del Montseny. L'arbre va creixent cercant la llum, i ho fa en alçada més que en circumferència, de manera les branques joves de les parts baixes es van eliminant o morint per manca de llum. Així viu sense que quedi al tronc la marca dels nusos produïts per les branques, perquè aquestes desapareixen en edat molt jove. En resum, les característiques de la fageda del Montseny fan que la fusta que s'aprofita sigui neta de nusos, a causa de l'espessor de les plantacions. En el cas de les plantacions on els arbres estan plantats més allunyats, amb els anys es forma molta copa, però se'n treu poc rendiment de fusta de primera qualitat.

ANEM A L'APROFITAMENT: LA FUSTA, LA LLENYA I EL CARBÓ

En primer lloc, cal parlar de la tala de l'arbre. Una vegada aterrat, el bosquerol procedeix a eliminar les branques, separant-les del tronc. Quan el tronc és net, el cap de colla o encarregat en decideix el destí en funció de la netedat, la llargada i la circumferència. Els troncs de gran circumferència van destinats a la fabricació de mobles –sobretot cadires– i a la construcció. I els de menor mida de circumferència (90 cm), de més qualitat i nets de nusos, es dedicaven a l'elaboració de peces per a braços de carro.

D'ara en endavant parlarem d'aquesta última aplicació. El cap de colla dels treballadors examinava el tronc, ja net de branques, i el destinava a l'elaboració de vares o braços. Per marcar-ne la llargada, segons la circumferència dels troncs (mida que es pren a una distància d'1,20 m a partir de la soca o entallada), s'anaven fent senyals o marques al punt on se serraria el tronc, tenint en compte la classificació següent:

Número que se senyala a la peça	Llargada	Mida de circumferència a 1,20 m de terra
9	5,9 m	90 cm
2	5,4 m	85 cm
3	4,8 m	66 a 76 cm
4	4,6 m	60 a 65 cm
6	4,2 m	51 a 60 cm
8 llarg	3,2 m	50 cm
8 curt	2,7 m	50 cm
12	2,7 m	45 cm



Fageda al pla de l'Espinal a l'hivern

Després de tallar el tronc a les mides senyalades, començava la feina de quadrejar, que és feina d'especialista, feta amb la destrat, i deixa els troncs com bigues. De les quatre cares, la principal, que era la més plana, feia de guia per passar el xerrac o la serra. Es feien alguns tocs o pelades al tronc per facilitar l'assecatge de la fusta, ja que faig porta molta aigua i cal donar-li punts de sortida o evaporació, per evitar que quedi passat o solcuit. La tasca següent era obrir el tronc pel mig amb el xerrac o la serra mecànica. Aquesta feina fa molts anys, abans d'existir les serres mecàniques, es feia al mateix bosc. S'hi muntava la pollina, semblant a un gran cavallet, que feien servir els serradors i mestres d'aixa; a la part de dalt es lligava el tronc, que ja portava una ratlla per alinear el xerrac: era una línia marcada amb mangre per mitjà d'un cordill tibant. Després pujava un home al cim de la pollina, mentre uns altres dos restaven a baix, i amb un xerrac de llargues dimensions es començava a serrar, fins a mitja llargada; tot seguit calia girar el tronc per acabar de serrar-lo per l'altre costat.

Aquest procediment de serrar la fusta al bosc es devia al fet que a la fageda no hi havia carreteres per a carro. Això, en primer lloc i principal, limitava el pes de les peces, i en partir el tronc el pes es reduïa a la meitat. La serrada dels troncs en facilitava el transport, ja que la càrrega es dividia en dues parts i era molt més fàcil de transportar amb matxos de bast, que

sense carreteres per a carros eren l'únic mitjà que hi havia. Els matxos baixaven la fusta fins a Santa Fe i d'allí la portaven amb carros fins a Sant Celoni o Arbúcies. Més endavant, pels volts de 1918, es construí la primera carretera des de Sant Celoni fins a Santa Fe, per Mosqueroles, i ja es va poder fer el transport en camions. Com que aquests baixaven les peces sense partir per la meitat, l'operació de serrar-les ja es feia fora del bosc i amb les serres mecàniques. El traçat de la carretera es modificà cap a l'any 1925, quan deixà de passar per Mosqueroles per seguir el traçat actual, molt més planer.

Quan es baixaven les peces de Sant Celoni (en deien en rodó, però ja estaven quadrejades al bosc), algunes serradores –com a casa, per exemple–, quan serraven les peces destinades a braços de carro, les marcaven les dues amb el mateix número, amb la finalitat que fossin germanes. Així se servien als carreters amb la mateixa figura, ben rectes o amb una lleugera corba que era fàcil d'aconseguir en les peces procedents de la parts de la soca de l'arbre.

La unitat de comercialització era la carga. El número 9 era el més gros (dues peces feien una carga i mitja), mentre que en el número 2 dues peces feien una carga i, successivament, hi havia els números 3, 4, 6, 8 llarg, 8 curt i 12, que indicaven el nombre de peces serrades que calia per fer una carga.

L'àrea geogràfica de consum dels braços de faig per a carros era més de la meitat de Catalunya, les illes Balears, part de València i el Baix Aragó.

La fusta de faig del Montseny també es dedicava a altres rams de la indústria com les fàbriques de mobles i cadires de qualitat, que apreciaven la netedat i la fibra valenta d'aquesta fusta, degudes al clima d'origen. Es dedicava també a la fabricació de remos per a les barques, que eren peces que havien de vèncer la força per l'energia que proporciona el seu ús, i per a peces de telers de la indústria tèxtil. Igualment era molt apreciada per la torneria. Fins fa uns quants anys, se'n feien motlles per a les fàbriques de sabates: les peces es tallaven en brut, al mateix bosc. Era feina d'especialistes i calia treballar-les després per donar-los la forma definitiva per fer les sabates, però quan va arribar el plàstic deixaren de fabricar-ne.

En darrer lloc, cal recordar que durant molts anys es feia carbó amb la llenya a les piles carboneres, al mateix bosc. El transport es feia a amb els matxos de bast (dues sàrries de carbó per cada matxo, d'un pes aproximat de 67 quilos per sàrria) fins a Santa Fe, des d'on es baixava a Sant Celoni o a llocs propers del Maresme amb carros i després, en camions, es portava el carbó a llocs de consum com Barcelona, Granollers, Mataró, Sabadell, Terrassa i altres. Però quan es construïren les carreteres o pistes dins el bosc, s'eliminaren els matxos, el camió anava directament a carregar la llenya i ja es va deixar de fer carbó.

Amb aquest senzill escrit us dono una explicació d'una modalitat d'explotació i aprofitament del faig, potser poc coneguda i que per les circumstàncies del progrés industrial forma part ja de la història. Reconequem, però, que en temps passats prestaren un gran servei a l'agricultura, a la indústria i al transport en general.